DE BELLO TURCICO ORATIO MATTHAEI DRESSERI, EX RATIONIBUS, ET HISTORIIS...

Matthaus Dresser

Digitized by Google

MAGNIFICO VIRO, DOMINO D. MARCO GERSTENBERGIO, IVRISCONSVLTO, SVPERIORISQ; Ducatus Saxoniæ Cancellario, ingenio, doctrina, virtute, & fide antecellenti,

Salutem dicit

MATTHÆVS DRESSERVS.

CRedo te, magnifice lectiſsimeq; domine Cancellarie, non minus hac noua irruptione Turcorum in Germaniæ fines commoueri, quàm vel ego, vel alius quisquam, cui Eccleſiæ & patriæ ſalus curæ eſt, angi ſolet. De me quidem omni ratione hoc confirmare poſſum, nihil mihi triſtius, nihilq; acerbius iam diu accidiſſe, quàm hoc ipſum de Turcorum in Croatiam & vicina loca excurſionibus nuncium. Scimus enim gentem hanc immanitate ſic efferatam eſſe, vt quamcunq; in oram aut partem terrarum irrumpit, excisionem, inflammationem, euerſionem, depopulationem, vaſtitatemq; vrbibus, tectis, & agris inferat. Nec id ſolum, ſed in homines etiam deuictos tantam ſæuitiam adhibet, vt eos vel crudeli morte mactet, vel in ſeruitutem intolerandam abducat.

Percipimus etiam oculis & omnibus ſenſibus vim fati, quod vrget noſtram rempub. in hac mundi ſenecta, & ad interitum ruente Romana monarchia: quæ in gigantea illa Danielis ſtatua ſic depingitur, vt iam vix talus eius ſupereſſe videatur, qui compagem adhuc fulcit atq; ſuſtinet: donec regnum ſuum æternum filius Dei incoët. Quo autem quidquam infirmius atq; ægrius eſt, eo plures grauioresq; caſus, quos Symptomata medici vocant, habet. Minus igitur mirum eſt, nobis etiam in his miſeris & afflictis priſtinæ monarchiæ reliquijs ea euenire, quæ ruinam atq; interitum vniuerſalem mundo denuncient. Et niſi me omnia

fallunt, hic eſt fragor ille mundi, quem Filius Dei inter ſigna vltimum diem præceſſura numerat, &, quibus exiſtentibus, aduentantem ad iudicium liberatorem noſtrum, ſublatis oculis & animis, expectare iubemur. Ad hunc igitur excipiendum totis animis nos paremus. Interim verò, dum pauliſper ille cunctatur, vota facere non deſiſtamus, vt ferrum & flammam nobis minitantem Turcam reprimat, & halcyonia nobis in hac prope acta iam & decurſa ætate concedat.

Non pauca ſunt, quæ mihi non opinione ſolum, ſed etiam ad veritatem perſuadent, hanc eſſe vltimam ſcintillam verbi cœleſtis, & ciuilis pacis, quæ hoc tempore eminet & apparet, quo inclytus Saxoniæ dux FRIDERICVS GVILELMVS, *eiusq; in hoc tutorio Septemuiratus Saxonici munere collega,* IOANNES GEORGIVS *Elector Brandeburgicus Eccleſiam huius Ducatus, atq; adeo nos omnes, concepta formula, ad orthodoxum genuinumq; ſenſum Auguſtanæ Confeſſionis aſtrinxerunt. Hoc enim pacto à commentis hominum, quæ variare dies ſolet, ad verbum diuinitus traditum ſimpliciter fideliterq; amplectendum atq; ſequendum deducimur. Tum in pacis etiam atq; coniunctionis vinculo, quo non tantum in hoc ducatu, ſed vniuerſo etiam imperio colligati ſumus, magis confirmamur. Pro tanto igitur beneficio gratias immortales debemus in primis Deo, , qui hoc quaſi corollario nos in hac extrema ætate mundi ornauit & auxit: Tum Principi etiam Adminiſtratori* FRIDERICO GVILELMO, *cuius conſilio, prudentia, & cura hoc totum negocium gubernatum atq; confectum eſt. Deniq; omni laude celebrandi ſunt hi etiam, quorum opera & induſtria hoc opus adiutum atq; abſolutum eſt.*

Quo autem hæc ὀρθοδοξία, καὶ ὁμόνοια, hoc eſt, puritas doctrinæ, & concordia, ornamenta & firmamenta præclariora

ſunt

ſunt Eccleſia & politia, eo maiorem curam & ſolicitudinem nobis affert bellum Turcicum: ne illius moles, tanquam fluctus, nos inundet, & hac bona vel obſcuret, vel deleat. Videmus enim fortunas & opes illius tyranni nouis acceſsionibus identidem amplificari, nec fere eſſe reliquam gentem vllam, qua obſiſtere eius furori amplius poſsit, prater Chriſtianam. Fieri itaq; poteſt, vt omnem regni ſui vim, furoriſq; impetum in noſtram perniciem conuertat. De Perſico bello certi nihil comperi ab anno vſq; octogeſimo ſexto, quo Tauriſium ab Oſmanno Baſſa in poteſtatem Turcorum redactum eſt. Perſici verò regni eum ſtatum eſſe ex hiſtoria, qua extat, intelligo, vt pace magis, quam bello egere videatur. In cateris partibus terrarum orbis nihil vſpiam reperio, quod negotium faceſſere Turcis poſsit. Eſt ergo hac orbis Chriſtiani pars, quam Deus nobis reliquam fecit, pane ſola in hoc tempore tanquam, ſcopus, Turcis propoſita, in quam omnia eorum tela intendantur.

Ex noſtra verò parte, tametſi vires non contemnenda ſunt, tamen languidiore ſtudio in cauſa ſumus, & dum hoſtem potentem, acrem & omnes occaſiones rei gerenda captantem, negligimus, metuo ne pœnam noſtra inſolentia, ignauia, & luxuria dignam ſubire cogamur. Neceſſarium igitur mihi hoc de bello Turcico viſum fuit argumentum, in cuius explicatione curam & cogitationem attentam ponerem: in hoc praſertim tempore, quo aſpectus Turcorum ante oculos pane verſatur, furorq; eorum in limine Germania bachatur: vt inde magnitudo & neceſsitas Turcici belli cognoſcatur, tum praſidia etiam, quibus vti ad repellendum tantum periculum conuenit, magis perſpiciantur.

Oratorum quidem hoc munus proprium fuit in omnibus bene conſtitutis rebuſpubl., vt de rebus ad communem patria ſa-

lutem ſpectantibus diſſererent, & ex cauſis exemplisq; ex intimo hiſtoriarum theſauro depromtis ab impendentibus periculis præmonerent. Quod ipſum ego quoq;, tametſi orator non ſum, exequi tamen pro mea profeſſione & facultate, quæ exigua eſt, conatus ſum. Orationem verò ad te Lectiſsime Cancellarie, mitto, vt pro tua ſapientia, dicendiq; grauitate & copia, iudicium de ea facias. Quod quidem tanti ego facturus ſum, vt quicquid ſtatueris, id non ſolum probaturus; ſed etiam ſecuturus ſim. Vale Lipſ. Cal. Martij Anno Chriſti 1593.

DE BEL.

ORATIO.

ORationem ad vos adfero, auditores ſuauiſſimi, pro temporum ac rerum triſticia & aſperitate, triſtem & acerbam: ſed neceſſariam tamen, & ad exuſcitandas mentes noſtras, vt ſeriam cogitationem periculorum, quæ nos circumſtant, ſuſcipiamus, vtilem. Commonefaciam enim vos magnitudinis ac neceſſitatis belli, quod à potentiſſimo omnium, quos ſol videt, tyranno Turca, patriæ noſtræ infertur, tanto ardore atq; impetu animorum & armorum, vt non tam adducere nos in perpetuam ſeruitutem, quàm deuorare penitus velle videatur. Huius ergo belli, quò maior vis atq; atrocitas eſt, eò magis commouere nos debet, vt omnes vias honeſtas expediendæ ſalutis perſequamur. Vt enim exardeſcente flamma, niſi in tempore reſiſtatur, conflagrare oppidum aut vicus tòtus ſolet: ſic niſi inſatiabili cupiditati atq; furori huius immaniſſimi tyranni maturè occurratur, nulla pars patriæ noſtræ ex illius faucibus eripi atq; ſeruari poterit. Quocirca adeſte animis, quotquot adeſtis corporibus, & facite, vt veſtra in me attentè audiendo benignitas orationem meam de re tanta prouehat. Circundabo mihi ipſe cancellos, extra quos euagaturus non ſum, & primum de magnitudine belli turcici, deinde de neceſſitate, tum de armis atq; præſidijs ad propulſandum illius impetum neceſſarijs breuiter planeq; conabor explicare. Faxit Deus immortalis, cuius nutu atq; conſilio omnia reguntur, vt precibus & armis ad oppugnandum Turcam nos totos effundamus, votiq; noſtri compotes quamprimum fiamus.

Eſt autem belli turcici magnitudo tanta, quanta eſt ipſius imperij Mahometici amplitudo atq; potentia. Patet autem poteſtas huius imperij tam late, vt ſiue Europam, ſiue Aſiam, ſiue Africam ſpectes, veſtigia tyrannidis turcicæ vbiq; fere impreſſa videas. Et quod mirandum eſt magis, ſucceſſuum, atq; victoriarum eius monumenta in ſingulis pæne partibus orbis terræ collocata inuenias. In Aſia primum & antiquiſſimum regnum Babylonicum tenet, & Aſsyrijs, Meſopotamiæq́, populis dominatur. Ab his enim Solymannus anno Chriſti 1534 receptus, & more inſtitutoq; gentis illius regni inſignibus atq; ornamentis à Calypha ſacrorum principe ornatus eſt. Inde progreſſus in Mediam, Tauriſium Vrbem & ſedem quondam regum Perſicorum occupauit. Quam ante ipſum etiam Selymus ceperat & diripuerat: Amurates verò anno Chriſti 1586 recuperauit. Idem Amurates Georgiam quoq;, quæ Chriſtianorum ſedes eſt, & Iberia olim fuit dicta, inter Colchidem & mare Caſpium, anno eodem, edomuit. Quin Turcomanniam etiam, quam Armeniam maiorem pleriq; eſſe exiſtimant, multo maxima ex parte in poteſtatem ſuam redegit. Quid de Arabibus dicam, qui dominum nullum præter Turcam agnoſcunt? Parthiam verò toties non inſolenter ſolum, ſed immaniter etiam petiuit Solymannus, vt vno impetu abſorbere totam velle videretur: quanquam vltra Tebriſium, quantum ego compertum habeo, nondum peruenerit.

Supereſt Perſicum regnum, quod partim inteſtinis diſſenſionibus miſerabiliter laceratum eſt, partim Turcorum crebris irruptionibus ita fractum, debilitatum, & diminutum, vt vix ſuſtinere amplius Othomannici furoris vim poſſe videatur. Sic ergo vnius dominatu populi orientis ad Euphratem, ad Tygrim, ad Araxem, incolentes vſq; ad Caſpium

ſpium mare longe lateq; tenentur. Quid Syria? quid Palæſtina? An non penitus imperio turcico ſubiectæ ſunt? Verſus Septentrionem cuinam Aſiæ regna maxima niſi Turco parent: Tartariam minorem, quæ & Taurica Cherſoneſus vocatur, inter Pontum Euxinum & Mœotidem verſus ortum ad Boſphorum Cimmerium porrectam, Amurates anno 1584 in ditionem ſuam redegit. Idem etiam Crimæos Tartaros inter Borysthenem & Tanaim liberos & prope inuictos multis ſeculis eodem annno ſub imperium ſuum ſubiunxit.

Mahometes verò ſecundus duo florentiſſima imperia Chriſtianis eripuit, Conſtantinopolitanum,& Trapezuntinum, indeq; primus imperatorium nomen titulumq; ſibi vendicauit: regna verò duodecim ademit, & ducentas vrbes Chriſtianam religionem profeſſas cepit.Hinc Colchis, Armenia, Pontus, Cappadocia, Aſia minor, quæ & Anatolia appellatur,Bithynia,Galatia,Phrygia, Piſidia, Caria, Cilicia,& Græcia, omnium diſciplinarum & artium mater barbaris parere coacta, & decore floreq; omni ſpoliata in fœdam barbariem conuerſa eſt.Atq; tot tantorumq; regnorum in Aſia dominus eſt Turca. Maris verò mediterranei imperium poteſtatemq;idem ſibi vendicat,vt nauigare nulli fere genti aut nationi in eo liceat, niſi cui is commeatum liberum dederit.

Iam ad alterum mundi latus quod Africam continet, conuerſi, quid vſpiam reperimus, quod turcicam vim tyrannidemq; non ſentiat? Aegyptus ipſa, & Arabia felix, quid aliud quàm tyrannidis & idolomaniæ turcicæ ſedes ſunt? Algeria porro ante Iulia Cæſarea, Tripolis ante Leptis vocata, item Tunis, vel regnum Tunetarum, quod Carolus Quintus multo labore & ſanguine acquiſiuit, nunc à Selymo ſubiugatum ſeruitutem miſeram per-

 petitur.

petitur. Ita quocunq; aſpicimus, Mahometica idolomania atq; tyrannide omnia completa reperimus. Atq; hæc quidem longinqua & procul à nobis remota loca ſunt: propiora multo ſunt in Europa, quæ tyrannus ille obtinet: Thracia, Macedonia, Bulgaria, Albania, Myſia, Seruia, Boſna, VValachia, maxima item pars Vngariæ, Dalmatiæ, Moldauiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, & finitimarum regionũ vſq; ad Carinthiæ, Stiriæq; fines, ad quos iam furor Mahometicus cædibus & rapinis bacchatur, belliq; moles pænè vniuerſa conſiſtit. Quin Viennam vſq; Solymannus anno 1529. excurrit, eamq; immanibus armatorum agminibus terra mariq; circumſedit & oppugnauit. Biennio verò poſt, cum ſexcentis millibus hominum in Pannoniam reuerſus, totum imperium occidentis in ditionem ſuam redigere conatus eſt.

Et ne nunc quidem quieſcendum ſibi eſſe arbitrantur, quicunq; turcicis rebus præſunt, priuſquam Chriſtianos, quos ingenti odio pleriq; omnes Turci proſequuntur, vel conciderint, vel ſub poteſtatem ſuam ſubiunxerint. Certum eſt Solymannum, qui ſeſe regem regum, dominum dominantium appellauit, omni ope atq; contentione pugnaſſe, vt Romanum Imperium ſibi ſubijceret. Sic enim exiſtimauit, ſe vnum eſſe, ad quem imperium illud iure omni pertineret: iccirco quod Mahometes, ſublato Conſtantino, Græcorum imperatorum vltimo, ſede & ſceptro imperij Romani cum vrbibus eius iamdudum potitus eſſet, omneq; ſucceſſionis ius ad familiam Othomannicam tranſtuliſſet. *Itaq; Carolum V. non Cæſarem, ſed Hiſpaniæ Regem, quoties mentio aliqua de eo facta eſt, appellare conſueuit.* Amurates verò, qui hactenus imperium geſſit, tanta ſuperbia fuit, vt dominum terræ, gubernatorem mundi vniuerſi, nuncium Dei, fidum ſeruum magni prophetæ Mahometi, in literarum inſcriptionibus ſeſe nominarit. Quanquam non quantum voluerint,

aut

aut conati ſint Turci, ſed quantum valeant, effecerint, aut conſecuti ſint, ſpectandum eſt.

Soleo quidem mihi ob oculos ponere ſæpius aliorum regum atq; imperatorum opes & potentiam, ſed neſcio quomodo vires Turcicæ mihi omnium regnorum & imperiorum, quæ in orbe terræ ſunt, facultates ſuperare videntur. Nec inconſulto aut temere Martinus Lutherus dixit, ſi Hiſpania, Gallia, Anglia, Germania, Italia, Boiemia, Vngaria, Polonia, Dania vires ſuas coniungerent, opes tamen Turcarum vix æquarent. Quò igitur imperij Mahometici magnitudo amplior eſt, eò molem belli turcici à ceruicibus noſtris depellere difficilius eſt.

Ac ſi ex regnorum amplitudine minus intelligi, quanta vis ſit belli Mahometici, poteſt: ex numero copiarum, quas educere ſolet Turca, æſtimare eam non difficile eſt. Nec neceſſe eſt id à capite arceſſere, & ex veteri hiſtoria repetere exercitum Xerxis ex Perſia contra Græcos adductum, qui vt Herodotus ſcribit, complexus eſt peditum decies ſepties centena millia, equitum verò octoginta millia, præter Arabes, qui camelos, & Pænos, qui currus agitarunt, numero ad viginti millia. Nihil etiam attinet commemorare, quantas olim copias ex Aegypto contra Iudæos eduxerit Siſac rex, quæ conſtiterunt mille & ducentis curribus, ſexagies mille equitibus, & peditum multitudine innumerabili. Satis ſit, quantæ hoc tempore vires ſint imperij Turcici, ex multis breuiter ſummatimq; deſcribere.

Totum regnum ſiue colluuies Turcica, quanta eſt, non niſi ex armis conflata eſt: armis cepit, armis creuit, armis adhuc ſtabilitur & amplificatur. Sancitum enim eſt lege & iure Mahometico, vt cum homines præceptis retineri in officio nequeant, gladio, vi, & armis coerceantur. Et quoniam armis ferè ſemper gauiſus eſt mundus, & adhuc de-

lectatur

lectatur gladijs, cædibus & rapinis hæc labens, & inclinata ætas: paſſus eſt Deus in medio terræ loco exoriri armamentarium hoc Turcicum, ex quo arma in omnes partes mundi expediantur, & bellis cædibusq; homines miſerè diuexentur. Quid enim aliud eſt porta ſiue aula Othomannica, quàm belli officina, ex qua in Aſiam, Africam, Europam hoſtiles exercitus educuntur? Videas in hac ordine omnia ſic diſpoſita & comparata ad militares vſus, vt ad oppugnandum, ad cædendum, ad ſubigendum, & domandum nihil deeſſe ex vlla parte videatur.

Principio imperatorem ſiue tyrannum ſtipant quatuor millia ſelectiſſimorum equitum, cum ingenti famulorum multitudine, rei militaris ſcientia, audacia, celeritate, & immanitate cæteris antecellente. Hos ſequuntur duodecim millia ianizarorum, qui ex Chriſtianorum liberis ſelecti quidem ſunt, ſed Turcos ipſos truculentia ſuperant, & firmiſſimum imperatoris Turcici præſidium, ac prope inuicti pedites ac Sclopetarij habentur. Sunt alij, præter hos, ianizari numero ad decem millia, qui imperatorem comitantur, & rurſum ſexies mille per arces diſtributi. Ac ne decedentibus ex his aliquibus, inopia ſit, decem millia iuuenum paſſim ad vſus belli, vt ſuccedere in locum defunctorum queant, inſtruuntur. Ad quam quidem rem quarto quoq; anno ex Chriſtianis vltra decem millia maſculorum colliguntur.

Atq; hi quaſi robur atque medulla exercitus turcici exiſtunt: equitum verò ductores ſummi Beglerbegi, hoc eſt, dominorum domini ex ſingulis præfecturis, quarum ſupra quadraginta & octo numerantur, ſena vel ſeptena millia equitum, ſi amplæ ſunt, ad duo verò millia, ſi anguſtæ ſunt, educere in aciem poſſunt. Accedunt ad hos voluntarij equites, qui nullo ſtipendio militant, ſed ex præda & rapto

viuunt.

viuunt: horum ad centum millia eſſe dicuntur. Quanquam alij pauciores ponunt. Antecedere ſolent hi exercitum bidui itinere, tanquam exploratores, & quacunq; incedunt, incendijs & rapinis omnia longe lateq; vaſtant. Hæc quotidiana præſidia ſunt aulæ turcicæ, & quidem ad expeditionem in quamcunq; partem orbis parata atq; facilia.

Baſſarum verò, ex quibus duces belli deliguntur, tanta eſt copia, vt de imperio, quoties expeditio ſuſcipienda eſt, inter ſe certent. Qui verò ſponte ſua exercitum ſequuntur, nullo conducti ſtipendio, eorum tanta eſt multitudo, vt ſæpe dimitti eos, ne vel oneri ſint, vel commeatus deficiat, neceſſe ſit. Tanta præſidij militaris copia in nulla alia aula facilè reperitur: niſi fortè in Aethiopum regis Dauidis, qui præco Ioannes cognominatur. Huius enim equitatus & peditatus dicitur tantus eſſe, vt nemo pereenſere numerando queat. In China verò, nuper admodum perueſtigato & cognito Chriſtianis regno, vicies centena & quinquaginta millia peditum, & quater centena millia equitum circa regem eſſe feruntur: Vt taceam de multitudine, quæ in ſingulis eius prouincijs inuenitur.

Copias duntaxat perſequar eas, quas patrum memoria & noſtra Solymannus, filius eius Selymus, & nepos Amurates duxerunt. Primum bellum quod Solymannus anno Chriſti 1521 Chriſtianis intulit, contra Belgradum, portam, clauem, & propugnaculum Vngariæ, totiusq; Chriſtianæ reipub. ſuſceptum eſt: in quo trecenta millia armatorum fuêre. Alia centum millia duce Mechmetbego in Tranſyluaniam, totidem in Croatiam & Dalmatiam irrupêre. Pax erat per id temporis facta cum Perſis, fermè vt nunc, compoſitis rebus in Perſia, Turci ſucceſſibus elati altos ſpiritus gerunt. Implorauit autem Ludouicus Vngariæ rex opem vicinorum Chriſtianorum, ſed fruſtra. Inter cæteros Polo-

norum rex reſponſum dedit ad deijciendũ animos Chriſtianorum magis quàm ad erigendum accommodatum. Putauit enim impares eſſe Chriſtianorum opes tanto hoſti, ideoque pacem, quibuſcunq; conditionibus ab eo redimendam. Sequente anno idem Solymannus Rhodum afflictæ Græciæ propugnaculum, peregrinantium diuerſorium, naufragorum portum, miſerorum aſylum, quadringentis nauibus, ac bis centenis millibus armatorum, accurrente identidem recenti milite ex Anatolia, expugnauit & euertit. Anno 26, iterum indicto bello, de ſumma rei decertaturus cum Ludouico rege Vngarorum, bis centena millia virorum contra eum duxit. Ludouicus verò vix viginti quatuor millia ei oppoſuit, & in conflictu cum quindecim millibus Chriſtianorum occubuit. Anno 29 redijt in Vngariam cum bis centenis & quinquaginta armatorum millibus, Budam oppugnauit, & Viennam Auſtriæ circumſedit, horribili fremitu, fragore, minis & crudelitate incredibili eam quaſſans, lacerans, & ignes, cuniculos, & tormenta omnis generis admouens. At cum nauare & efficere tunc nihil potuiſſet, anno 32, auctis copijs, in Pannoniam reuerſus eſt, vt maioribus viribus Viennam oppugnaret. Habuit in hac expeditione ad ſexcenta hominum millia, & in ijs trecenta millia equitum. In itinere oppidulum Vngariæ Gunzium terdecies oppugnauit, eo tamen niſi per deditionem potiri non potuit.

Anno 37, emiſſa claſſe centum & quinquaginta triremium, octoginta biremium, & ducentorum ac quinquaginta varij generis nauigiorum, Corcyram Venetæ ditionis inſulam oppugnauit, ſuburbia incendit, agros populatus eſt, multos occidit, non paucos abduxit, tum Zazynthum & Citheram vaſtauit, Aeginam expugnauit, & ſolo æquauit, Parum cepit, ab Anaxo tributum exegit, ex Apulia, & Tyrrheni

rheni maris ora prædas magnas fecit. Anno 41 iterum in Pannoniam cum ingenti exercitu effuſus Budam & Peſtum occupauit, tum agmina magna ad vaſtandam cædibus & incendijs Auſtriam & Morauiam emiſit. Anno 43 & 44 ad ducenta viginti millia contra Vngaros duxit, & arcem Vualpo in confinibus Boſnæ Croatiæ & Vngariæ ſitam, Quinquecclesiam, Soclosiam, Strigonium, & Albam regalem in poteſtatem ſuam redegit. Anno 50 Temeſuarum cum caſtellis multis cepit, & Agriam, quæ Erla dicitur, validiſſimè oppugnauit. Anno 52 ab Henricò Gallorum rege, quod turpiſſimum eſt dictu, contra Carolum Vincitatus, claſſe ingenti ditiones eius infeſtauit. Anno 53 Zigetum obſedit, ac plus quam decem millia globorum in eam vrbem & arcem diſploſit.

Sed nihil eſt neceſſe omnes expeditiones Turcorum contra Chriſtianos exiliter perſequi: certum eſt, Solymannum viuo rege Ferdinando, ſexies in Pannoniam irrupiſſe, eamque ſpacio centum triginta milliarium occupaſſe, vrbes, arces, & oppida munitiſſima quæq; cepiſſe: de quibus paucula quædam virtute & induſtria Lazari Schuuendij recuperata ſunt. Meliten quoque inſulam acerrimè oppugnauit Solymannus adductis centum & ſexaginta octo triremibus munitiſſimis, præter naues onerarias, nauigia & ſcaphas quàmplurimas, & ad ſeptuaginta octo millia pilarum in eam iaculatus eſt. Mortuo autem Ferdinando, extremum furorem in Vngaros effuſurus, anno 66 tantas copias ad excidendum & euertendum Zigetum adhibuit, vt duo milliaria in longitudinem compleuerint. In qua quidem obſidione ipſe quoq; fremens & frendens mortem obijt, ſed Zigeto tamen exercitus eius potitus eſt, & Chriſtianos, quotquot Martis vis reliquos fecerat, concîdit: exceptis paucis, qui turcicis pileis tecti, cum mulieribus & infantibus in ſeruitutem rapti ſunt. Eadem expeditione etiam Giulam cepit.

Quid dicam de externis copijs, quibus ipſe, & poſt eum Selymus & Amurates Chriſtianos in Cypro, Georgianos, Perſas, & Mauros aggreſſi ſunt? Contra Tammalum Perſarum regem agmina militum ingentia ſæpius duxit Solymannus, & quandoq; ad centum & triginta millia hominum in pugna amiſit. Selymus verò, anno 70 contra fidem iuriſiurandi religione firmatam, miſſis triremibus centum ſexaginta, biremibus, & alijs nauibus quamplurimis, Cyprum Venetis eripuit. Idem anno 74 claſſe nauium longarum roſtratarum centum ſexaginta, onerariarum triginta, terreſtri verò exercitu quadraginta millium armatorum, Tunetum in Africa, & Guletam cepit. Amurates anno 75 rerum potitus, omiſſa fere aliorum bellorum cura, omnes cogitationes, & vires ad domandum Perſicum regnum ancipiti contentione diſtractum, & miſerabiliter conuulſum conuertit. Itaq, miſſis identidem nouis Baſſis cum ingenti exercitu, Georgianos primum, tum Perſas tentauit, & cædibus rapinisq; horrendum in modum vſq; ad annum Chriſti 1587 graſſatus eſt. Quid enim poſtea in hoc regno geſtum, actumue ſit, compertum non habeo. Tanta multitudo, copia, numerus, atq; vis armatorum hoſtium non ſolum aſpectu, ſed etiam auditu terribilis eſt. Quacunq; enim inſiſtit, aut ingreditur, longe lateq; omnia depopulatur, & tanquam eluuies quædam homines & pecudes abripit, domos incendit, agros vaſtat, & nihil incorruptum aut inuiolatum relinquit. Ac ſi vita ipſa non priuat, bonis tamen omnibus ſpoliat, & in triſtem, morteq; ipſa acerbiorem ſeruitutem abducit.

Si quis verò adeo ferreus eſt, vt neq; numero, neq; vi tantorum hoſtium percellatur, is horribili crudelitate, quam hæc immaniſſima gens exercet, commoueatur neceſſe eſt. Tantæ enim ſæuitiæ atq; iniquitatis exempla nobis

turcica

turcica hiſtoria ſuppeditat, vt eorum recordatione nemo ſit, qui non intimis ſenſibus exhorreſcat. Nolo attingere longinqua, nec exemplum Mahometi allegabo, qui anno Chriſti 1474 in pugna ad Euphratem ſex millia Perſarum & octingentos cepit, de ijsq; , ſingulis diebus, quibus ſtatiua habuit, quingentos iugulari, inſepultosq; diſpergi iuſſit, vt totam Armeniam horrendo cadauerum ſpectaculo compleret. Vnus Solymannus tot documenta barbaræ ferocitatis præbet, vt terrorem inijcere ſummum queant. Anno 29 in obſidione Viennenſi in imbellem turbam ira & fremitu ingenti percitus ita ſæuijt, vt infantes medios ſecuerit, fœminas & ſenes palis infixerit, verubus transfoderit, & gladijs diſciderit: captiuorum verò ſupra ſexaginta millia in ſeruitutem rapuerit, vites & arbores in agris ſucciderit, & nullum immanitatis genus prætermiſerit. Anno 1557 Corcyram inſulam cum claſſe inuaſit, oppidula cum vicis prædatus eſt, & amplius ſex millia captiuorum cuiuſuis ætatis & ſexus Conſtantinopolim adduxit, vbi facto præconio, fœminas, mares, iuuenes, & ſenes Chriſtiani perexiguo precio venditi ſunt, quod in theſauros regios repoſitum eſt.

Anno 43 capta per deditionem Alba regali, quingentis viris fortibus virilia membra execuit, eosq; raſit, & paſſim per Græciam diſperſit, vt victoriæ partæ teſtes eſſent. Captus quoq; eodem tempore Tartarus vnus ex ijs, qui prædas maximas in ea regione fecerant, bimulum infantem ambeſum in pera habuit. Ex quo coniectura capi potuit, quantopere gens illa immanis in carnes & viſcera Chriſtianorum ſæuiat. Mortuo autem ad Zigetum Solymanno, Tartari infantes medios diſſecuerunt, haſtisq; affixos ad ignem aſſarunt. Adeo hoc immane genus hominum carne Chriſtianorum, & vberibus fœminarum delectatum eſt. Anno 66, cum claſſis turcica, Melitenſi obſidione relicta, Conſtan-

tinopolim reuerteretur: in itinere Chium inſulam Aegæi maris adorta eſt. Fuit autem ea inde vſq; à Græcorum imperatorum temporibus libera, & ne à Turcis inuaderetur, ſponte ſua tributum annuum penſitauit. Nihilominus claſſi præfectus Pialis tunc in ferijs Paſchatis, quas more inſtitutoq; maiorum Chriſtiani illic celebrabant, nihil tale metuentes, multo minus meritos ex inſidijs oppreſſit. Euocauit enim præſidem, reliquumq; magiſtratum in prætoriam triremem: mox palatium & arcem Turci occuparunt, Chriſtianos magiſtratu abdicarunt, Turcos in locum eorum ſubſtituerunt, templaq; Chriſtiana ſolo æquarunt, relicto vnico S. Dominici, quod ſtatim ritibus mahometicis initiatum eſt, & idolomaniæ turcicæ conſecratum. Abdicatus verò magiſtratus cum familia tota Conſtantinopolim miſſus eſt, indeq;in varias regiones deportatus. Hæc miſeranda clades ad Gallorum regem delata permouit illum, vt pro oppreſſis Chriſtianis deprecaretur. Qui etiam pro fœdere & coniunctione, quæ eſt inter ipſum & Turcam, obtinuit, vt exulibus in patriam redeundi poteſtas daretur, & vmbra aliqua libertatis reſtitueretur: ea tamen conditione, vt prouocatio ad imperatorem Turcicum fieret.

Anno 1571 expugnata Cypro, ſupererat Famaguſta, quæ tamen deſtituta Chriſtianorum ope, Turcorum violentam & diuturnam impreſſionem ſuſtinere amplius non poterat. Itaq; Baſſæ turcico ſeſe dedidit, ea conditione, vt liceret Venetis, qui in obſidione erant, ſaluis corporibus, armis, facultatibus, & quinq; machinis bellicis in Cretam diſcedere, Chriſtianis verò illic manſuris, tam religione, quam rebus ſuis frui. Hanc conditionem probauit Muſtapha, Baſſa turcicus, & ſubſcriptione ſua confirmauit. Sine mora igitur Veneti nauibus imponere ceperunt ea, quæ à duce turcico impetrarant. Ante diſceſſum verò Venetorum præfectus

Braga-

Bragadinus quoſdam de ſuis adBaſſam turcicum miſit, clauemq; more dediditiorum tradidit. Baſſa quidem miſſos ad ſe humaniſſime accepit: Sed videre ſeſe cupere oſtendit prius Bragadinum, aliosq́, primarios milites, à quibus tanta fide & fortitudine Famaguſta defenſa eſſet. Ideoq; vt ad ſe venirent poſtulauit. Acceſſit neceſſitate compulſus Bragadinus, quinquaginta ſelectioribus militibus comitatus. Acceptus eſt primum benignè: ſed præter ſpem & opinionem in tentorio Baſſæ detentus audiuit conficta quædam aduerſus ſe crimina, quaſi ad ſe miſſos legatos contra ius gentium malè tractaſſet, & cauſam necis eorum dediſſet. Ob id ira incitatus Baſſa vinciri iuſſit cunctos, nec multo poſt productos ante tentorium in conſpectu ſuo in fruſta ſecari, Bragadinum verò, auribus prius amputatis, viuum excoriari. Eſt autem digna omnium poſterorum memoria huius Bragadini in ſummis cruciatibus patientia, fides, & conſtantia in confeſsione IeſuChriſti. Hunc enim quoties aſtantes magno numero Turci & Iudæi per contumeliam nominarunt, illuſerunt, aut illi exprobarunt, ille inuicto animo defendit, inuocauit, & ſalutem ſe ab eo petere & expectare æternam oſtendit.

Anno 1586 capto Tauriſio Perſicorum regum ſede antiquâ, poteſtas data eſt Turcis prædandi, rapiendi, inuadendiq́, fortunas & homines, quantum quiſq; poſſet. Mox libido, auaritia, crudelitas, & furor tantus vrbe tota exarſit, vt planè nullum flagitium, nullum ſcelus, nullum maleficium teterrimum prætermitteretur. Neq; eſt vllius hominis facultas tanta, vt vel atrocitatem effrenatæ ac furioſæ cupiditatis efferre, vel gemitum, ſqualorem, eiulatum liberorum & parentum, lacrymas ſauciatorum, deprecationes ſenum, communem deniq; incolarum formidinem, trepidationem, dolorem in extrema miſeria atque calamitate eloqui poſsit.

Virgi-

Virgines vitiatæ ſunt, liberi à parentum complexu auulſi, ædes fractæ & exuſtæ, omnia bona direpta, nec vlla particula ciuitatis inuiolata eſt relicta. Semel id factum, ſed iterum & tertio multo crudelius & miſerabilius. Prædæ tanta fuit magnitudo, vt aliquot millia camelorum ijs onerata ſint. Ac inter manubias ferè vnuſquiſq; puellulam aut adoleſcentem, in quibus ſpecies aut forma erat liberalis, ſecum abſtulit.

Vnicum adhuc crudelitatis ingentis exemplum adiungam de Druſis, qui reliquiæ ſunt Gallorum illorum, qui tempore quodam ad recuperandum ſepulcrum domini in Iudæam profecti ſunt, & loca inter Ioppen ſupra Cæſaream palæſtinam, & Iordanis fontes, ad Libani latus incolunt. Chriſtianam quidem religionem profitentur, ſed ductum tamen prophetæ ſui Iſmani ſequuntur, vitamq; profeſſioni prorſus contrariam agunt. Turcicam tamen idolatriam & dominationem deteſtantur, omniq; contentione, velis, vt ita dicam, remisq; fugiunt. Ad eos igitur delendos miſſus Ebraim Baſſa non tam vi manifeſta, quàm fraude & perfidia occulta eos adortus eſt. Nam & ducem eorum verbis & promiſſis humaniſſimis ad colloquium allectauit, & quotquot ad ipſum venerunt, eos immaniter excruciatos ſuſtulit. Erant autem de his Druſis viri trecenti quinquaginta, præter cæteros ad defendendam patriæ ſuæ libertatem parati. Præfectus verò eorum erat Macademus, qui honoribus & præmijs ab Ebraim Baſſa ad ſe delatis inductus, in caſtra cum ſelectis illis viris ad tyrannum acceſſit. Quid Baſſa? Præfectum mox in vincula conijcit, viros verò, qui cum eo erant, in vineam duci iubet, & ad vnum omnes concidi, præfectum autem ipſum per ſummum ſcelus violata fide, viuum excoriari: prius tamen, vt diu cruciaretur, tergo eius perforato, & in tribus partibus carne execta.

Quid

Quid eſt, quod ad magnitudinem & acerbitatem huius crudelitatis accedere poſſit? Quid eſt, quod tam augeat belli turcici atrocitatem, quam augent hæc ipſa tam horrendæ immanitatis exempla? Quæ quia peruulgata ſunt & patent omnibus: minus mirum eſt, nonnullos, quibus libertas & pietas cordi eſt, vitam ipſam profundere malle, quàm tyrannidem tantam ſubire. Quare dubitandum non eſt, quin omnibus votis, ſummisq; gemitibus tantam belli molem deprecari debeamus, tum ſtudio etiam & viribus cunctis in id incumbere, vt armis iuſtis vim tantam à ceruicibus noſtris depellamus. Quò autem atrocius hoc bellum eſſe intelligimus, eò etiam maior neceſſitas illius gerendi nobis obuenit.

Concurrunt autem hoc loco multa, quæ neceſſitatem huius belli demonſtrant, primùm perfidia gentis turcicæ, deinde ſeruitutis aſperitas, tum religionis periculum. Ac perfidiæ quidem exempla ſunt notiſſima, quæ ad vnam ſummam referuntur omnia, non eſſe fidem habendam turcis, niſi cum nocendi aut violandi datam fidem facultas nulla datur. Qui autem fidem violat, oppugnat omnium commune præſidium, vt noſter Cicero ait. Itaq; fruſtra ad turcorum fidem confugiunt Chriſtiani, & nequicquam eorum opem victi implorant. Recentia duntaxat perſtringam. Anno 1529 Budam venerat Solymannus, eamq; ferè vacuam ciuibus ob metum, arcem tamen militis Germani præſidio munitam repererat. Hanc cum euertere cuniculis conaretur tyrannus, Germani, defenſionis ſpe abiecta, cum hoſte pacti ſunt, vt ſaluis rebus ſuis abire ſibi liceret. Quid tyrannus? non habita vlla datæ fidei ratione abeuntes cum ſarcinis ſuis milites ad vnum trucidari iubet, cuſtodem verò arcis incolumem dimittit, quod illo inuito facta eſſet deditio.

Anno 1543 cum Quinqueccleſiam cepiſſet Solymannus, & Socloſiam arcem circumſideret, vicini populi metu fracti, ſponte deditionem fecerunt. Iuſſi autem ſunt commeatum omnem in caſtra tyranni apportare. Quo facto, iudices pagorum Solymannus accerſiuit, imperauitq; vt poſtridie ſinguli cum ſuis ſubditis redirent, reuerſos verò inſtar pecudum iugulandos mactandosq; curauit. Idem tyrannus, cum Albam regalem cepiſſet, in loco quodam plano non procul ab vrbe conuenire iuſſit victos, quaſi in fidem eos recepturus. Venerunt eò, quibus imperatum erat, depoſito ſqualore, armis, ac veſtitu ſolito induti, & in aciem, ordinemq; redacti. Tyrannus aliquandiu obequitans, & aciem inſpectans tandem vt arma abijciant, præcipit, non nullos ex omni numero, viribus, & corpore valentiores ſeligit, reliquos à tergo circumuentos gladijs ſuis concidendos curat. Erat tunc ſtatutum deliberatumq; tyranno, nullum exemplum crudelitatis prætermittere. Iccircò alios ſuis gladijs confodit, alios iaculatoribus pro ſcopo oppoſuit, alios ſuis filijs quorum duos ſecum adduxerat, obiecit, exploraturus vter eorum vulnera infligere profundiora, aut plagas edere conſpectiores, atq; adeò plus ſanguinis è corporibus Caurorum, quo nomine Chriſtianos appellauit, elicere poſſet.

Memorat hiſtoria Noricum quendam magnitudine & robore corporis antecellentem, adductum eſſe ad nanum tyranni filio apprimè carum, vt ab eo per ludibrium conſcideretur. Aſtitit hic prægrandis vir, celſo & erecto corpore, inſtar Rulandi. Nanus verò vix genua eius attingebat, & ictus crebros cruribus illius infigebat. Spectaculum erat iucundum Turcis, at valde luctuoſum Chriſtianis. Tam diu enim impetitus eſt fortiſſimus miles, donec concidens vulneribus paſſim toto corpore acceptis expirauit. Compertum omnino eſt exploratumq; omnibus, pariter victos & dedi-

tos eo-

tos eodem loco à Turcis haberi, fidemq́; mahometicam nihil aut parum differre à perfidia.

Vnum exemplum ſeruatæ fidei àSolymanno legi inRhodi expugnatione anno 22. Cum enim fortiſſimi milites Chriſtiani de Chriſtiànorum ope deſperaſſent penitus, dedere vrbem & inſulam hoſti barbaro coacti ſunt. Quod tamen factum eſt ea conditione, vt ſaluis corporibus & rebus ſuis abire eis concederetur. Datam fidem ſumma conſtantia ſeruauit Solymannus, miſertus inſuper etiam magiſtri ordinis, qui tanta fortitudine inſulam & vrbem tutatus eſſet, & iam ætate affecta, viribusq́, infirmis in exilium proficiſci cogeretur. In cæteris fidem in perfidiam ferè conuertit, & cum beneuolentiam ſimulauit, acerbitatis & ſæuitiæ virus effudit. Perfidiam autem Turcorum ſemper ſequitur vel cædes deuictorum, vel in ſeruitutem traditio. Solet enim Turcorum exercitum comitari ingens turba mangonum cum longiſſimis catenis, quibus captos Chriſtianos vinciant, & ſerie longa quinquagenos aut ſexagenos trahant: ita vt vnius paſſus interuallo incedant, ne ſe mutuo conculcent. Hos nocturno tempore locis munitis includunt, ne aufugiant. Nonnulli etiam talium captiuorum pati libidinoſa ab impuris mangonibus coguntur. Inde quàm miſerabilis ſæpe audiatur ploratus & gemitus non verbis explicari poteſt. Non enim ætas impubes à vi fædiſſimæ libidinis tuta eſt. Turcorum verò quæſtus hic longè vberrimus eſt. Ac de captiuis quidem decimum quenq; imperator Turcus ſibi vendicat, eumq́; ad certum genus laboris, cui aptus eſt, deſtinat. Puellas quidem & iuuenes artificijs inſtruendas curat: viros ad agriculturam, aut alia opera adhibet. Nonnullis etiam virilia exciduntur cum magno vitæ diſcrimine, vt eorum vſus ad ſceleratiſſimam libidinem eſſe poſſit.

Suntq; magiſtri ordinati, qui opera à ſingulis exigant, ceſſantesq; flagris cædant. Puellæ & fœminæ quandoq; ad fœdiſſima munia detruduntur, vt heras ſuas ſequantur cum aquæ vaſculo, & partes abſconditas poſt alui exonerationem purgent. Dura omnino & miſeranda eſt talium captiuorum conditio: Durior tamen longè eorum, qui nullam artem mæchanicam didicerunt. Hi enim tanquam inutilia terræ pondera abſq; vlla commiſeratione per ſaxa, per niues raptantur, fame, ſiti, & ſqualore perpetuo macerantur. Nec finis miſeriarum ullus apparet, præter mortem. Quin incantationibus etiam vtuntur turci ad retinendos in ſeruitute captiuos, quibus credunt vel inuitos cohiberi poſſe. Fugere autem qui volunt, in periculum ſummum ſeſe inferunt. Aut enim naufragijs pereunt, aut à beſtijs vorantur, aut fame contabeſcunt: aut ex fuga retrahuntur, & multo inclementius quàm ante tractantur. Talibus enim vel plantæ pedum ſcinduntur ſale in fiſſuras inſperſo, vel furca ingens cum ferro collari illis circundatur.

Non ſinit me pietas hoc loco prætererire Armeniorum & Græcorum fidem & beneuolentiam inſignem erga captiuos Chriſtianos, quos quantum poſſunt in fuga adiuuare etiam cum periculo ſuo interdum ſolent. Gratiam igitur illis debemus perpetuam: & ſi viciſſim conferre aliquid in miſeros exules poſſumus, propenſam noſtram voluntatem in eos eſſe decet. In forum quoties captiui tanquam ouium aut caprarum greges producuntur, vt vendantur, detractis veſtibus omnia membra eorum explorantur, nunquid vitij habeant. Venditi verò onera mandata ferre, vel iugò copulati aratrum ducere coguntur, nec licet cum vllo facilè colloqui. Si qui etiam liberos procreant, vernæ & ipſi fiunt. En triſtis ſeruitus.

Sed triſtius multo eſt conſcientiæ periculum, quod in

hac

hac ſeruitute Chriſtianis impendet. Simul ac enim puella aut iuuenis in ſeruitutem datur, ad ſuſcipiendam circumciſionem, abnegandamq; Chriſtianam fidem ſolicitatur: & ferè ſemper meliore conditione eſſe ſolent, qui Chriſtianam religionem abiurarunt. Hinc, proh dolor, fit, vt iuniores facile religionis Chriſtianæ obliuio capiat. Exemplum memorabile & recens eſt. Erant duo fratres in Georgia, quos Muſtapha turcicus Baſſa fraude & vi circumuentos Conſtantinopolin attraxit. Chriſtianam religionem, more gentis ſuæ, profitebatur vterq;. Sed turci operam dabant enixè, vt à fide Chriſti ad mahometicam religionem eos abducerent. Quod cum nullo alio pacto fieri poſſet, gubernationis munus ei polliciti ſunt, qui è Chriſtiano turca fieret. Ac maior quidē natu animo magno has illecebras aſpernatus eſt, & fidem in Chriſtum retinuit, quamcunq; fortunam ſubire paratus. Minor verò gubernationis cupiditate incenſus, Chriſtum nefariè abnegauit, & circumciſione accepta, Mahometum profiteri cepit.

Habet quoq, turcicus imperator ius poteſtatemq; optimum quemq; ex Chriſtianorum liberis deligendi, & mahometica religione imbuendi, vt eorum vſus in obeundis reipub. muneribus eſſe poſſit. Quanto cum gemitu & dolore parentum & cognatorum id fiat, cogitatu, quàm dictu facilius eſt. Abſtrahuntur enim liberi à parentibus & cognatis, & quod atrocius multò eſt, auelluntur à Chriſto, & addicuntur Mahometo. Narrant Græci ipſi, qui ad nos commeant interdum, pueros Chriſtianorum turcicis ritibus atque moribus informatos, turcis ipſis eſſe truculentiores. Ob idq; nigri diaboli vulgo appellantur. Maiores natu & ſacerdotes etiam in regno turcico Chriſti quidem non tam facilè obliuiſcuntur, ſed miſeris tamen modis tractantur. Turci enim pleraque templa ſuo Mahometo conſecrant: vix

vnum aliquod humile aut ruinoſum Chriſtianis relinquunt, Campanas, organa, & muſicam tollunt, poteſtatem conciones habendi adimunt, publicorum munerum armorumq́; vſu priuant, comtumelias in Chriſtum, vel in Chriſtianos impunè iactant. Qui verò de Mahometo aliquid loquitur indignius, huic vim adhibent, aut incendium parant. Eſt ergo bellum contra Turcam non tam libertatis, quàm ipſius religionis cauſa neceſſarium. Etſi enim ad religionem turcicam non facilè quiſquam compelli videtur in regno Mahometico: tamen non ſolùm allectantur ad eam ſuſcipiendam iuniores, ſed attrahuntur etiam, & multi quotidiè reperiuntur, qui ſpe honorum atq; præmiorum, relicta humili conditione Chriſtianorum ſponte ſe ad Mahometiſtas aggregant. Sunt reliqua Conſtantinopoli templa Chriſtianorum complura, quæ hactenus per Mahometi II. ſequentiumq́; imperatorum priuilegia ſteterunt. Anno autem 1584 parum abfuit, vt non omnia in Moſcheas, ſiue templa Turcica conuerſa ſint. Vix Græcorum, Armenorum, & aliarum gentium Chriſtianarum precibus obtineri potuit, vt duobus ereptis, cætera Chriſtianis relinquerentur.

Quàm facilè verò in tanto contemtu Chriſtianæ religionis ſenſus pietatis euaneſcit, & ex animis effluit? De nobis quid fiat quotidiè experimur. Langueſcit miris modis cultus Dei, & amittitur doctrinæ integritas, etiam cum aſſiduè tractatur & inculcatur, nedum in tanta contentione, ſqualore, & negligentia. Nullum præterea genus hominum deteriori loco & conditione eſt in regno Turcico, quam Eccleſiaſticum: quod labore manuum cogitur non victum tantùm parare, ſed etiam tributum. Singuli enim ſingulos ducatos annuatim pendunt, quod niſi faciunt, oportet eos vendere liberos, aut perpetuum ſubire carcerem. Quàm cara igitur nobis eſt religio pura & integra, tam curæ etiam nobis

 eſſe

eſſe debet bellum contra Turcam, qui nullum pietatis Chriſtianæ, nullum legum, nullum libertatis officium inuiolatum relinquit. Verùm enim eſt & omnium ætatum teſtimonio comprobata poëtæ græci ſententia: Barbarus fit qui diu inter barbaros verſatur.

Aliquando ſeuerius appellaui græcos, qui ſtipis aut eleëmoſynæ, vt ipſi vocant, colligendæ cauſa ad nos commeant, ſacerdotes præſertim, quod non plus operæ aut ſtudij in doctrina Eccleſiæ, aut linguæ patriæ collocent. Barbari enim ſunt pleriq; omnes, ignari ſermonis patrij, nec doctores Eccleſiæ græcæ, Nazianzenum, Baſilium, Chryſoſtomum legerunt, multò minus hiſtoricos, oratores, aut poëtas græcos cognouerunt. Sed hoc reſponſum pleriq; dederunt, nõ plus temporis aut ocij ſe literarũ ſtudijs tribuere poſſe, quàm labor & cura victus, tributiq; annui concedat. Et cum concionum vſus apud eos nullus ſit, facilè intelligitur: etiam diſcendi atq; docendi operas omnes negligi. Scholas planè nullas habent, niſi quibus Arithmetica, & fortè etiam Muſica traditur. Vbi autem ſementis nulla fit, quæ ſpes frugum aut meſſis eſſe poteſt? Iacent literæ, friget religio, abolita eſt libertas, ſeruitutis iugo horrendo oppreſſa ſunt omnia. Quod quò intolerabilius & formidabilius eſt, eò maiori neceſſitate nos impelli ad repugnandum obſiſtendumq; nefarijs Turcorum conatibus ſtatuamus.

Quam quidem ad rem complura ſunt, quæ nos excitare atq; inflammare debent. In primis gloria Dei, & filij ipſius Ieſu Chriſti, cuius maieſtas & honos agitur. Non enim patitur mahometicus furor Chriſtum ad dexterã Dei ſedere, ſed deteſtãda audacia imperium omne ei derogat, & authoritatem dignitatemq; Chriſto debitam impio & execrando ſuo Mahometo tribuit. Huic robur & potentiam, Chriſto infirmitatem affingit. Quàm igitur neceſſaria eſt nobis

Chriſtia-

Chriſtianis domini noſtri Ieſu Chriſti profeſſio; tam neceſſaria etiam eſt eiuſdem nominis & gloriæ defenſio,& à contumelijs mahometicis vindicatio. Et quoniam aliud nomen nullum eſt datum nobis, per quod ſalutem conſequi poſſimus, niſi nomen Ieſu Chriſti: etiam propugnare pro hoc Seruatore noſtro non minus quàm pro ipſa ſalute noſtra debemus.

Poſtulat deinde ipſa mater Eccleſia noſtram in arcendis turcis curam & diligentiam. Eſt enim Turcus hoſtis Eccleſiæ Chriſti,& etiamſi, tributo accepto, viuere ſub imperio ſuo ſinit Chriſtianos: tamen Eccleſia ſub tanto hoſte atq; tyranno qualis poteſt eſſe? quàm eſt miſerabilis ſtatus Eccleſiæ Græcæ? quàm triſtis facies Eccleſiæ Aſiaticæ, & Africanæ? quàm immani & horrenda barbarie contaminata vbiq; ſunt omnia? Videmus quanta vis ſit & magnitudo iræ diuinæ, quæ, vbi ſemel exarſit, non facilè reſtinguitur. Effudit Deus iam dudum furorem ſuum in eas gentes, ad quas omnia ſua bona tranſtulerat, & quibus lucem verbi ſui cumulatè tribuerat. Huius furoris reliquias omnes poſteri ſentiunt& turcicæ tyrannidis iugum etiam nunc ferre coguntur, nec ſemel ſuſceptum illud de ceruicibus ſuis deijcere poſſunt. Non diſſimilis fortuna noſtra erit,niſi maiori fide, cura & diligentia tueri communicata nobiſcum Dei bona ſtuduerimus. Quare prouidendum eſt etiam nobis, ne eodem modo iuſta Dei ira aduerſus nos exardeſcat, & in immanium turcorum poteſtatem redigamur, vnde liberatio ſperari nulla poſſit.

Flagitat hanc ipſam animaduerſionem atq; ſtudium etiam patria, cuius libertas omnis in hoc bello agitur. Turcica enim tyrannis nihil libertatis reliquum facit. Vbi autem libertatis nihil eſt, ibi nec iuris, nec æqui cura eſt. Vbi iuris & æquitatis nihil eſt, ibi neq; ego meum,neq; tu tuum

tueri

tueri aut cuſtodire poſſumus, ſed iniuriæ, cupiditati, auaritiæ, & violentiæ ſubiecta ſunt omnia. Tolle iura, & quis dicet, hoc meum eſt? Iam ſub turcica tyrannide ius neq; auditur neq; admittitur. Quam igitur horribilis confuſio in ea ſit, æſtimare quilibet poteſt. Ius dicunt non qui iura didicerunt, ſed qui armis tractandis ab ineunte ætate aſſueuerunt. His ſubeſſe imbelles Chriſtianos, his parere neceſſe eſt. Apud hos ſi de iure quærat aliquis, id ferè audire cogitur, quod ab Antigono ſeniore audiuit is, qui librum de iuſticia conſcriptum illi exhibuit. Sic enim reſpondit Antigonus, deſipis, qui cum me videas alias vrbes armis vexare, de iuſticia tamen mihi audes concionari.

Quin etiam ſuperbia Muſulmannorum ſiue Turcorum tanta eſt, vt deſpiciant, & pro nihilo putent Chriſtianos: adeo vt, ſi quis eques Chriſtianus Muſulmannum præterit, de equo deſcendere cogatur, & cernuo vultu ſedentem Turcam adorare. Hoc niſi faciat, de equo deijci ſolet. Talis ſeruitus ſi nobis indigna, ſi turpis, ſi intoleranda deniq; videtur: impellere nos debet, vt omnes vias perſequamur, quibus tueri noſtram libertatem poſſimus.

Ac ſi nihil horum, quæ recenſui, tantam vim haberet, vt nos ad oppugnandum Turcam acueret: tamen ſuſpiria, gemitus, lacrymæ, & aſſidua vota captiuorum & detentorum ſub turcico imperio Chriſtianorum flectere ad miſericordiam deberent. Hi enim defatigati ac languentes iugo acerbiſſimo ſeruitutis dies ac noctes animos & oculos ad nos conuertunt, precibusq; & ope noſtra ſe iuuari petunt. Deus bone, quàm grauiter hi ſub mole tanta ingemiſcunt, quantam vim lacrymarum profundunt. Quos quidem gemitus, plangores, & voces lacrymabiles ſi minus auribus exaudimus, animis tamen & intimis ſenſibus percipere poſſumus atq; debemus. Decetq; adeo nos identidem ad

eos reſpectare, & vocesq; precesq; noſtras cum illis coniungere, vt per lætum & deſiderabilem aduentum Filij Dei ad iudicium, ſi alia ratio fortè nulla inueniatur, ab hoc immaniſſimo iugo liberentur. Quod niſi facimus, tanquam immites & immiſericordes conſerui pœnas graues Deo exſoluemus. Ab his verò fratribus & ſororibus noſtris, quæ in ſeruitute ſunt, diris & execrationibus deuouebimur. Hæ rationes ſatis magnæ ad demonſtrandam belli Turcici neceſſitatem mihi eſſe videntur: acerba ſcilicet ſeruitus, quàm Mahometicus dominatus importat, religionis imminutio, Eccleſiæ clades, gloriæ Chriſti obſcuratio, libertatis omnis, iuris & æqui euerſio, aſſiduus deniq; oppreſſorum Chriſtianorum plangor, & ſpes auxilij in noſtris precibus & adminiculo poſita.

Supereſt, vt quibus armis præſidijsq; vti ad repellendum hoſtem tantum conueniat, explicetur. Sunt autem duo, quorum ope atq; opere profligari atque euerti Turcam oportet: vnus eſt Chriſtianus, alter Rudolphus. Chriſtianus quidem precibus, Rudolphus verò armis & gladio pugnat. His niſi Turcarum potentia fragatur & debilitetur, tuti eſſe ab illorum impreſſione violenta non poſſumus. His præſidijs iam olim Iſraëlitæ hoſtes ſuos Amalecitas, Midianitas, & alios fuderunt. Preces enim ſunt, quæ diuinum numen ſceleribus noſtris violatum placant: arma verò, quæ vim hoſtilem atque impetum à vobis propulſant. Orante Moſe, pro ſalute Eccleſiæ & Reipub. ſuæ propugnabant Iſraëlitæ in deſerto. Gemente & clamante populo, iudices Iſraëlitici pro lege & pro grege ſuo dimicabant, hoſtesq; deuincebant. Sæuiente Maxentio & Maximino, Chriſtiani preces & vota pro Eccleſia faciebant: Conſtantinus verò manum cum hoſte conſerebat. Iuliano ignem

& minas

& minas aduerſus Chriſtianos ſpirante, ipſi precibus ad Deum conceptis ſeſe muniebant, & tyrannum furentem, & crudelitatem ex infimo pectore anhelantem interimebant.

In Viennenſi obſidione, cum Turcæ omni opere & machinis vrbem oppugnarent, eamq; iam ſpe & cupiditate deuoraſſent: Chriſtiani hymnos ſanctos, & domino ſuo Ieſu Chriſto gratos cecinerunt. Fridericus verò Palatinus Comes cum ſuis militibus arma ad arcendum hoſtem pro ſalute communi cepit. Etſi igitur tormentorum vim maximam adhibuit Turca, adeo vt cœlum tegi glandium & miſſilium multitudine, tellus verò tremere & ingenti mugitu percelli videretur: tantum tamen preces armaque Chriſtianorum valuerunt, vt territus fractusque tyrannus cum indignatione ſumma recedere coactus ſit. Cum idem tyrannus Gunzium exiguum oppidulum, neque arte, neque opere, neque natura munitum obſideret, eiusque oppugnationem die ac nocte vrgeret: inclinata iam ad ruinam omnia eſſe videbantur. In oppido enim centum duntaxat milites cum præſide Nicolao Iuriſchitz erant. At hi non tam armis, quàm precibus ſumma contentione pugnabant. Et quanquam fortitudo ducis & militum tanta fuit, vt hoſti etiam admirationi eſſet: tamen plus profecerunt deprecationes Chriſtianæ, quàm conflictiones cum hoſte. Cum enim in extrema fortuna circumſeſſi ſtarent: imbellis ætas, ſenes, pueri, matresfamilias, voce contenta, & ad miſerabilem ſonum inflexa Dei fidem, miſericordiam, & opem implorarunt. Eſtque hoc eiulantium clamore ita conterritus hoſtis, vt milite armato vndique oppletum eſſe oppidulum putaret. Itaq; perculſus quaſi diuino quodam pauore expugnationem in medio curſu victoriæ abrupit, & nemine perſequente, aufugit. Vtrunq; igitur præſidium ad oppugnandum Turcam adhibendum eſt, vt &

domi precemur, & foris prælięmur, animis vota faciamus, manibus verò hoſtem repellamus.

Preces verò oportet eſſe ardentes, frequentes, & puras. Nullus enim cultus, nullaq; inuocatio poteſt placere Deo aut placare iram eius, niſi mens incenſa ſit timore Dei, fidę, ac ſenſu iræ diuinæ, vrgentiũq, vel certè impendentium malorum. Neque etiam fieri poteſt, vt ardens oratio ad Deum perueniat, niſi ardeat, qui orat. Eſt ergo neceſſarium in hac parte, vt animis attentis cogitemus iram Dei aduerſus nos inflammatam, & magnitudinem calamitatum noſtrarum conſideremus: tum iuſto dolore ſcelera noſtra deteſtemur, ac vero gemitu pœnam deprecemur. Hic enim locum habet id quod Deus apud Ezechielem ait: Quæſiui, num quis eſſet, qui ſe opponeret quaſi murum pro Eccleſia & populo, & ſedare ſtuderet iram meam. Rupturam ſane fecit Dominus magnam, dum iterum partem de Chriſtianorum ſede in Croatia detrahi à Turcis paſſus eſt. Huius enim extremum oppidum & arcem Vuihitſch, quæ annos 150 iam propugnaculum Chriſtianæ reipub. aduerſus Turcas extitit, cum alijs caſtellis & vrbibus illi occuparunt, multa hominum millia, ſine diſcrimine ſexus, ordinis, & conditionis trucidarunt, reliquam multitudinem in ſeruitutem ipſa morte duriorem abduxerunt. Quæ quidem repentina & violenta impreſſio, quò magis contra opinionem noſtram accidit, eò grauius mentes & animos noſtros percellere, & ad emendandum mores & vitam incitare debet.

Imminent ijdem ex omni parte infeſti in Styriam, Carinthiam, Carniam, Foroiulium, & erecti paſſim in Vngaria cum minis & immani terrore vagantur. Quò ſane magis excitanda eſt cura & animaduerſio, & ita velut è ſuperiore loco concionandum: indies, Chriſtiani, magis exardeſcit ira Dei, & cumulatur pœna. Quia atrox infertur contra

nos

nos bellum, ingensq; à Turca impendet periculum. Occurrite ergò flagranti numinis diuini iræ, placare Deum precibus ardentibus ſtudete, & dum in curſu eſt furor turcicus, omni contẽtione reſiſtite. Ardere hic neceſſe eſt concionantem, vt ardens oratio eius ad auditores perueniat. Ardere oportet auditores, vt vero animi impetu ad mitigandum Deum iratum, & auertendum horribile bellum incumbant. Vt enim tubæ ſono ad præliandum excitantur in acie armati: ita orationis grauitate ad orandum inflammandi ſunt togati: vt, niſi ſeriò & ex animo orent, pereundum ſibi cum omnibus, quæ poſſident, ſtatuant. Cui ergo cara eſt patria, iucunda Eccleſia, grata ſalus publica & priuata, dulcis vxor, liberi, domus, ſupellex, agri, is, niſi oret, omnia ab immanibus Turcis direptum inflammatumq; iri ſciat. Aſpiciat modò vnuſquiſq; ea, quæ cara habet, & quò ægrius ea amiſſurus eſt, eò ardentiori animo precetur.

Philippus Melanchthon aliquando ex Myſnenſis ludi viſitatione domum reuerſurus tractum amœniſſimum ad Albim inter duos montes ſitum, flumine, valle, vineis, pratis, & arboribus vndiq; veſtitum accuratè intuens lacrymas profudit, idq; cur faceret interrogatus, reſpondit: doleo hæc tam culta loca prædæ barbaris Turcis fore. Sic tua domus, tuus hortus, tua vxor & liberi, & quæcunq; alia cara habes, prædæ hoſtibus erunt, niſi precibus iram Dei auertere, & mitigationem pœnæ flagrantis impetrare ſtudueris. Siue enim omen hoc ſit Melanchthonis, ſiue opinio, ſiue coniectura: certum eſt, niſi pœnitentiam egerimus, nos cum omnibus, quæ habemus, perituros eſſe. Obuerſatur animo meo dies & noctes terræ motus, qui anno 90 Viennam, & vicina loca conquaſſauit. Non enim obliuiſci poſſum Pliniani dicti, quod de Romana vrbe pronunciauit. Nunquam vrbs tremuit, vt non futuri alicuius euentus id

prænuncium fuerit. Nihil opus eſt exemplis ex veterum aut recentium rerum memoria petitis. Facile eſt cuius ex ijſdem cauſis antegreſſis eoſdem effectus ratiocinari.

Frequentes deinde preces noſtras eſſe oportet, & crebras, quò enim maior eſt neceſſitas, eò magis vrgenda & frequentanda oratio. Sine intermiſſione, inquit Paulus, orate. Si ceſſat Turca, ceſſare poteſt aduerſus illum noſtra oratio. Sed ſi is in opere ſuo noctes & dies pergit: res cogit nos etiam ſummo ſtudio perſeuerare in precatione. Hic iterum contendenda eſt vox, & exacuendi Chriſtianorum animi, vt, quoad orant, conſecuturos ſeſe aliquid laxamenti arbitrentur: ſimul ac verò relanguent, aut de ſtudio ſuo, perſeuerantiaq; aliquid remittunt, periculum intendi exiſtiment. Moſi quid acciderit, hiſtoria peregrinationis Iſraëlitarum indicat. An non, quoties ille manus leuabat, exercitus Iſraëliticus proſperè pugnabat, & hoſtem profligabat, ſimul ac verò manum ſuam remittebat, hoſtis vincebat? Ita dubium nullum eſt, inuentos eſſe hactenus Chriſtianos, qui Turcam precum ſuarum aſſiduitate repreſſerint, & à finibus noſtris propulſarint. At nunc, quoniam iterum ille hoſtis adeo ſæuire in nos incipit, argumento eſt, nos ocio & languore à cura precandi abductos eſſe. Quamobrem, ſi denuò quietis, ſi pacis vſuram aliquam expetimus, denuò orandum nobis eſſe ſedulò frequenterque ſtatuamus.

Denique pura oratio noſtra eſſe debet, quod Apoſtolus præcipit, cum iubet nos manus puras leuare, hoc eſt, non pollutas malo propoſito in peccatis perſeuerandi. Nam & apud Eſaiam Deus diſertè negat, ſe exauditurum eſſe multitudinem precum, ſi manus ſint repletæ ſanguine. Sic igitur orandum nobis eſſe ſciamus, vt omne propoſi-

rum peccandi, omnem libidinem, auaritiam, ſuperbiam, luxum, priuatæ vindictæ cupiditatem, & alia delicta, quæ Deus odit, abijciamus, & mentē ſancta atque integra ad Deum accedamus. Inſpiciat modò ſe ipſum quiſque, & quæ in ſe deprehendit iniqua, ſuperflua, aut inuiſa Deo aut proximo, corrigat. Odit autem Deus, etiam omnem inſolentiam in geſtu, veſtitu, & victu. Hanc ergo quamdiu vſurpas, precari rectè non potes.

Hic iterum contendenda vox eſt, & ad curam abijciendi ſuperbiam, libidinem, luxum, & veſtium nouitatem atq; inſolentiam inflammandi Chriſtiani, vt non prius credant, ſe exaudiri à Deo in hoc ſummo periculo poſſe, quàm manus puras tollere ad ipſum ceperint. Et eſt profectò amentia ſumma, in calamitate accedere ad Deum audere, niſi geſtu & veſtitu etiam luctum & ſqualorem præ te feras. Saccus enim & cinis eſt pœnitentium habitus.

Hoc vſus eſt in medio omnium rerum certamine atque diſcrimine populus Iſraëliticus. Sic enim ſcribitur in hiſtoria Iudith cap. 4. Vniuerſus populus ſeriò inuocabat Deum, & ipſi ac coniuges eorum humiliabant ſe cum ieiunio & precatione. Sacerdotes verò circumdederunt ſibi ſaccos, & infantes iacebant in veſtibulo templi domini, & altare domini tegebatur ſacco. Et clamauerunt ad Dominum Deum Iſraël magno conſenſu, ne abducerentur vxores & liberi eorum, & ne ciuitates vaſtarentur, & Sanctuarium ne pollueretur, denique ne ipſi ludibrium fierent Ethnicis. Et Ioiakim ſacerdos magnus domini luſtrabat regionem, & hortabatur populum Iſraël dicens, certò vobis perſuaſum ſit, idq; exploratum omninò ducite, quòd Dominus ſit exauditurus preces veſtras, ſi perſeuerabitis in ieiunio, & precatione coram Domino.

Quanta

Quanta itemdementia eſt, Turcas, cum oppugnare Chriſtianos volunt, tota die & nocte ieiunare, quemadmodum in oppugnatione Conſtantinopolis fecerunt: Chriſtianos verò in neceſſaria & legitima ſui defenſione parem ſummiſſionem & curam adhibere non velle? Quoad igitur mollitiem ſectaris, ornatum ambitioſum geris, luxui indulges, puras manus ad Deum leuare non potes.

ProfectòDeus non ſolùm mentem contemplatur, ſed inceſſum etiam tuum obſeruat, geſtum, ornatum, calceos, fibulas, armillas, fimbrias, annulos, & alia minuta, quæ tuis oculis placent, ipſe verò abominatur. De quo ſi dubitas, Eſaiæ concio cap. 3. te confirmare poteſt. Non poteſt, non poteſt eſſe ſeria precatio ſine abiectione propoſiti mali, & vera conuerſione ad Deum. Nec eſt melior portus, pænitenti, quàm mutatio conſilij. Quocirca arcere ſi volumus Turcam à noſtris agris, tectis, & mœnibus, vt ardens, vt crebra, vt pura ſit noſtra precatio, neceſſe eſt. Quod enim in acie ſtantes milites facere oportet, ſi vincere oppoſitum ſibi hoſtem cupiunt, idem nobis in publicis congreſſibus, & priuatis exercitationibus noſtris faciendum eſſe putemus: vt precibus depellere & concidere Turcam non minori contentione ſtudeamus, quàm milites profligare & delere eum nituntur ſclopetis & gladijs.

Non ſolus autem Chriſtianus eſt, qui Turcam proſternit & fundit, ſed opus eſt etiam Rudolpho Cæſare, magiſtratu noſtro legitimo & ordinario. Huic enim attribuit Deus gladium, & mandatum dedit tuendi ſubditos, depellendiq; ferrum & flammam ab aris & focis noſtris. Ad talem autem defenſionem opus eſt prudentia & pecunia. Prudentia enim conſiliorum rectrix eſt, ſine quibus nihil valent arma foris. Pecunia verò neruus eſt belli, & ſine ea nihil geri aut effici poteſt, quod decet aut conuenit. Iam pruden-

prudentia in imperatore noſtro, & adiunctis imperij principibus magna eſt. Vtinam adſit etiam efficiendi facultas, diuinusque ſucceſſus. In Dauidis Iſraëlitarum regis exercitu ſinguli milites poterant eſſe ductores copiarum. Vtinam etiam in Chriſtiano hoc exercitu contra Turcas non ſolùm copia, ſed etiam delectus aliquis heroicorum bellatorum ſit, qui non ſolùm rei militaris ſcientia, ſed etiam authoritate, fide, & felicitate antecellant. Neque verò deſunt vires imperio, ſed firmamenti & roboris multum ſuppetit. Prætereà nerui etiam belli in conuentibus imperialibus decreti ſunt. Et quod optabile nobis omnibus eſt maxime, auxilia Chriſtiani principes magno conſenſu & voluntate pro ſalute communi offerunt. Quæ quidem ſubſidia atq; præſidia ego arbitror magna eſſe, ad quæ ſi acceſſerit diuinum auxilium, induſtria in agendo, conſilium in prouidendo, proſterni hoſtis, quamvis in orbe terrarum potentiſſimus, poterit.

At ſunt, quæ dubium facere alicuius animum in hac cauſa poſſint. Non enim hactenus ex ſententia ſucceſſit vllum ferè bellum contra Turcam ſuſceptum. Non Aegyptus, non Aſia, non Perſia, non Africa, potuit de potentia eius quicquam detrahere, aut ex faucibus illius eripere, quæ ſemel ceperit, aut occuparit. Immò ne Chriſtiani quidem milites, cum in eum iuerunt, amiſſas opes vnquam recuperare potuerunt. Anno 1395 ad Nicopolin cum Turcis conflixit Sigiſmundus imperator: ſed victus cladem ingentem deportauit. Anno 1444 ad Varnam Vladislaus cum Amurate ſigna contulit: ſed equo deiectus cum ingenti numero Chriſtianorum perijt. Anno 1526 Ludouicus

pedem poſuiſſet, delectæ ex Germanis, Italis, Hiſpanis, & Vngaris copiæ, imperatore Carolo V. contra illum ductæ ſunt: ſed fugiente hoſte, opera & impenſa inanis fuit. Chriſtianorum verò ad triginta millia partim capta, partim conciſa fuerunt. Anno Chriſti 1542 in conuentu Norinbergenſi triginta millia peditum, & ſex millia equitum ab imperij ordinibus in Vngariam ad recuperandum Peſtum & Budam decreta & miſſa fuere, ducė Ioachimo Brandeburgico: ſed irritus conatus omnis fuit. Anno 1566 cum Solymannus Zigetum obſideret, militum firma manus, imperatore Maximiliano, coacta eſt: ſed fruſtra ſuſceptus labor eſt.

Hæc profectò eiuſmodi ſunt, vt deterrere à bello Turcico etiam fortem animum poſſe videantur. Sed ſunt in alteram partem quoque rationes & exempla, quæ demonſtrant, neque inuictum eſſe Turcam; neque vſque adeò formidabilem, vt, ſi contra fidem aut pacta bellum inferat, vel latrocinijs & excurſionibus fines Chriſtianorum depopuletur, non omni ope & opere arcendus, & vis vi repellenda eſſe videatur. Primùm enim cauſa Dei eſt, cuius gloria agitur in hoc bello. Odit enim nos Turca & oppugnat propter profeſſionem Sanctiſſimi nominis Ieſu Chriſti, quem ipſe de gradu & maieſtate conatur deijcere, & in locum eius Mahometum ſuum impium collocare. Etſi igitur maximas, vel innumerabiles etiam copias contra nos ducat: tamen verè illud ad nos applicare poſſumus, quod Deus per Prophetam ad Ioſaphatum, & ſubditos eius dixit: nolite timere, aut animo angi coram hac maxima multitudine hoſtium. Non enim veſtrum eſt prælium, ſed Dei. In Dei igitur nomine prælium omne cum Turcis ineundum eſt, nec dubitandum, quin Ieſus Chriſtus,

quem

quem profitemur, nomen ſuum à contumelia Mahometica defenſurus ſit. Hic enim eſt, qui in media acie ſtans pro ſuo ſanctiſſimo nomine propugnabit, & præliantes in hoc ipſo ſuo nomine Chriſtianos, diuinitus ſuppeditato robore & ſucceſſu iuuabit.

Certum eſt etiam tale bellum contra Turcam eſſe legitimam defenſionem magiſtratui mandatam à Deo. Contra verò, turcicam tyrannidem eſſe Deo & legibus inimicam. Quod autem legitime geritur, diuinitus etiam fortunatur, & exitum plerunque habet ſalutarem. Tum res etiam probat, verum eſſe quod in verſibus dicitur:

Frangit & attollit mentes in milite cauſa;
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pudor.

Memorabilis quoque viri fortiſſimi vox eſt apud poëtam græcum: in iuſta cauſa decet eſſe inuicto infractoque animo. Quod verò temere & abſque diuino mandato ſuſcipitur, quamuis exiguo tempore procedat, & ſpem magnam præbeat: tandem tamen dilabitur, & perit. Quis ergo militum omnium eſt, qui non malit in exercitu Cæſaris Rudolphi militare, quàm in turba & colluuione impia Turcorum? Quis eſt, qui non ſuccumbere, ſi ita Deus velit, aut res cogat, ſub vexillo imperatoris Chriſtiani & legitimi malit, quàm in caſtris, aut acie Turcici tyranni florere, aut vincere? Scimus quo pacto tantas opes pararit Turca, non profectò iure aliquo, multò minus Dei mandato, ſed vi, tyrannide, dolo, & perfidia. Quàm igitur

Et ſunt in promtu exempla infelicium pugnatum eius, quæ ſuperioribus exemplis ſucceſſuum illius opponi poſſunt. Quis ignorat Ioannis Huniadis virtutem & felicitatem adeò terribilem fuiſſe Turcis, vt audito ſaltem nomine ipſius exhorruerint? Hic eſt, qui arma Turcorum ab Vngaris, quoad vixit, depulit,&victorias illuſtres ab illis reportauit. Matthias Baiazetem in ſummo curſu victoriarum acinacem ſuum aduerſus Vngariam ſtringentem eximia fortitudine repreſſit, in easq; anguſtias adduxit, vt miſſis legatis atque muneribus inducias ab eo petierit. Memorabilis eſt Chriſtianorum pugna naualis ad Naupactum, (hodie Lepantum vocant) in ſinu Corinthiaco, anno 1573, qua claſſem Turcicam vniuerſam,exceptis paucis triremibus ac nauigijs depreſſerunt, & quatuordecim millia Chriſtianorum liberarunt. Quanquam præter famæ celebritatem & gloriam immortalem nihil acquiſiuerunt. *Quod verò ad Nicopolim malè contra Turcas à Sigiſmundo Vngaria rege pugnatum eſt, ſuperbia & inſolentia pœna fuit. Ferunt enim vt Bonfinius lib. 2. ſcribit, iactaſſe Sigiſmundum, ſe tam numeroſum ductare exercitum, vt non ſolùm Turcam, ſed ne cælum quidem ipſum, ſi fortè rueret, formidare deberet. Huius enim, inquit, ruinam facilè haſtis noſtris ſubire poſſemus. Diuina igitur vltione factum eſt, vt parum abſuerit, quin is, qui cæli ruinam contemſerat, in manum hoſtium deueniret.* Quod etiam Xerxi Perſarum regi contigiſſe ex græca hiſtoria didicimus. Varnenſis verò cladis, quæ alia fuit cauſa, quàm induciarum iureiurando ab vtraq; parte confirmatarum, impulſu Eugenij pontificis, & Iuliani cardinalis violatio? *Belgradum porro quid perdidit, & in poteſtatem Solymanni redegit, niſi ſuperbia procerum Vngariæ? Sic enim habet hiſtoria Vngarica, & Boiemica. Miſerat Solymannus initio imperij ſui* legationem in Vngariam, qua ſignificauit, portam ſuam regiam omnibus patere, qui vel

pacem

pacem vel bellum poſcerent. Vtrum ergo mallent Vngari, cognoſcere ex ijs voluit. *Hîc Vngari Solymannum* iuuenem contemſerunt, & legatum eius in cuſtodia aſſeruarunt. Ea igitur contumelia irritatus Solymannus, Belgradum, diſſidentibus præſertim inter ſe,& diſcordantibus Vngaris,inuaſit.Ludouico viuere & regnare per fata forte licuiſſet, niſi à ſuis ipſe,& Turcus ſuperbè eſſent contemti. Præterquam enim quod Epiſcopi infideliter neruos belli ſuppeditabant, etiam nobiles ocio & luxu diffluentes,manu exigua ſe conciſuros,& profligaturos eſſe Turcos iactabant. Accedebat Pauli Tomorei monachi imperiti & inepti temeritas, qui imperium militare cupidè inconſulteq; arripuit. Quid attraxit Turcam in Pannoniam,ad occupandam Budm, Peſtum,& alia oppida munita,quàm Ioannes de Zapolia Tranſyluaniæ VVeivvoda, qui, ſublato Ludouico, regnum affectauit, & de conſilio & ope Hieronymi Laſci in fidem tyranni turcici ſeſe dedidit? Quæ res Giulam Turcis ſtipendiariam fecit, niſi nefaria Ladislai Kerezinij præfecti proditio?

Sed hæc dico longius fortè, quàm inſtituta ratio poſtulat. Equidem Ferdinandus, vt reliqua etiam ſtrictim attingam,quoniam bellator minus felix erat, ſicut nec Auguſtus Cæſar ad arma natus fuit, pacem neceſſariam, cum iactura aliqua regni Pannonici, colere maluit, quàm armis cum potentiore decertare. Maximilianus verò in ſua contra Solymannum expeditione nullam partem boni & fidelis imperatoris prætermiſit. In primis enim ad Deum confugit, ab eoq; opem & ſalutem petijt. Iccircò promulgatò edicto mandauit,vt Viennæ, alijsq; vrbibus,oppidis, & pagis, regnorum ſuorum, ſtatutis horis, quæ campanæ ſono

flexis, Dei auxilium implorarunt, ludos verò, aliaque inſtrumenta muſica prorſus intermiſerunt. Iuit hac fiducia diuini auxilij ipſemet imperator, exercitu præclarè inſtructus in Vngariam: conſilia, ferocitatem, & impetum hoſtis vidit, ſed reprimere & frangere non potuit.

Quid igitur? num inuictus adeò tunc fuit Turca, vt neq; inuadi à Cæſarianis, neq; repelli ab obſidione Zigeti potuerit? Poſtremus ille furor tyranni fuit, calamitas verò fatalis, quam ferre Chriſtianos oportuit: quoniam vi nulla depelli potuit. Sic tamen vltus eſt Deus hunc tyranni furorem, vt in caſtris ante expugnatum Zigetum de vita eum cum fremitu horribili expulerit. Hæc & alia huiuſmodi exempla intuentes, vim fati agnoſcamus, & miſeriam noſtra culpa attractam deploremus. Nihilominus tamen facere, quod noſtri muneris & officij eſt, conſtanter pergamus, & precibus hoc etiam tempore à magiſtratu noſtro ordinatis placare Deum, & auertere meritas pœnas ſtudeamus. Tum arma, quanta poſſumus in hoſtem expediamus, omnem ſpem ſalutis & victoriæ in fide Ieſu Chriſti poſitam habentes.

Hæc copulatio precum & armorum ſi vllo tempore, hoc certè in primis neceſſaria eſt, quo turcicus furor in limine noſtræ patriæ bachatur: & à magiſtratu noſtro vtrumque mandatum eſt, vt & oratione contra tantum hoſtem pugnemus, & vires ad repellendum illum conferamus.

Non enim parua diminutio de Chriſtiano orbe facta eſt, ſed magna pars de Croatia & finitimis locis, ſuperiori anno iterum detracta eſt. Nec finis eſt furentis ac violenti illius impetus, ſed ineunte verè, innumerabilis multitudo contra nos ventura eſſe dicitur. At quanto ſatius

eſt an-

eſt anteuertere, & precibus tantum tyrannum auertere ſtudere, quàm committere, vt magnitudine exercitus tyrannici tanquam fluctu rapido obruamur. Et iam quidem precandi in ocio & pace tempus eſt, quo ſi intemperanter abuſi fuerimus, haud ſcio, an poſtea in magna vi tempeſtatum, & concurſu calamitatum remedij ſalutaris locus aliquis futurus ſit.

Quocirca cum magnitudinem belli perſpiciamus, neceſſitatem intelligamus, & præſidia ad repellendum hoſtem diuinitus nobis ſuppeditata cernamus: non aliud nobis hoc difficilimo tempore maiori curæ eſſe debet, quàm vt vtraque manu, totoque pectore talia adminicula amplectamur, operamq; demus in primis, vt in cœtu coëuntes, Deum quaſi manu facta, precibus ambiamus. Idq; non ſemel aut iterum, ſed ſedulò frequenterq;. Tum domi etiam ſuæ vnuſquiſque vota Deo nuncupet, hymnos decantet, & quod cor precationis eſt, in vera fide Chriſti, abiecto omni propoſito impio, ſanctas manus ad Deum leuet, & ex animo ſerioque impendentes calamitates deprecetur. Quod niſi fecerimus, noſtra ignauia, petulantia, & in malis perſeuerantia Turcam vel nolentem, & inuitum attrahet vt patriam noſtram, tanquam diluuium inundet & opprimat.

O carum imperium, quantumcunq; eſt reliquum, ô beata Germania, quid tibi ad ſummam felicitatem, quæ quidem contingere vlli regioni poteſt, deeſt? Habes verbum Dei ex puris fontibus Iſraëlis hauſtum, munita es iure & legibus, vales opibus, referta es vrbibus, & rebus omnibus ad victum cultumq; neceſſarijs. At quò precioſiora & formoſiora hæc ſunt tua bona, eò horribilius deuaſtaberis, euerteris, & omni re poſſeſſioneq; ſpoliaberis, niſi in

leſimo ſexcenteſimo, quo Hiltenius prædixit, hominem ſæuiſſimum, milleſimo verò ſexcenteſimo ſexto Gogum & Magogum regnaturum eſſe in vniuerſa Europa. Cui quidem prædictioni tantum ego nequaquam tribuo, vt fatalem aliquam neceſſitatem, euentum, aut exitum in ea ponam: ſed eò tamen pertinere illam prorſus arbitror, vt ad precationis aſſiduitatem nos accendere, & flectere ad modeſtiam debeat.

Beatos nos, ſi impendentes tempeſtates, procellas, ruinas, incendia, & cladem à patria, ab Eccleſia, ab vxoribus, à liberis, à tectis & alijs, quæ cara habemus, in ocio & tranquillitate propulſare ſtuduerimus. Miſeros verò, imo miſerrimos, ſi cæci furenteſq; calamitates, cædes, flammam, ſeruitutem, & alia horrenda mala per fraudem & malitiam nobis & poſteris noſtris accerſere perrexerimus. Adſit verò honeſtis & pijs Chriſtianorum conatibus aduerſus tantum tyrannum ex impietate, blaſphemia, fraude, crudelitate, ſæuitia, & immanitate conflatum, is, qui nomen nobis de ſuo nomine impoſuit, Chriſtus Ieſus, in quo Conſtantinus Magnus hoſtes deterrimos, Maximinum, Maxentium, Licinium, Chriſtianis cruces & tormenta minantes vicit, quiq; ſedet ad dexteram patris, & dominatur in medio inimicorum ſuorum, donec ponat eos ſcabellum pedibus ſuis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

FINIS.